

POSTANOWIENIE

29 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Pawłyszcz (przewodniczący)

SSN Krzysztof Grzesiowski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk

na posiedzeniu niejawnym 29 stycznia 2025 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku U.R.

z udziałem B.K.

o nakazanie zapłaty za niewykonanie orzeczenia,

na skutek przedstawienia przez Sąd Okręgowy w Krakowie

postanowieniem z 10 czerwca 2024 r., XI 1 Cz 162/24,

zagadnienia prawnego:

„Czy po zmianie orzeczenia regulującego kontakty z dzieckiem możliwe jest nakazanie zapłaty za niewykonanie przez osobę sprawującą pieczę nad dzieckiem obowiązków wynikających z nieobowiązującego już orzeczenia regulującego kontakty z dzieckiem odnośnie kontaktów jakie miały być zrealizowane w okresie kiedy dane orzeczenie obowiązywało?”.

odmawia podjęcia uchwały.

Krzysztof Grzesiowski Dariusz Pawłyszcz Agnieszka Jurkowska-Chocyk

UZASADNIENIE

1. Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w postępowaniu przed Sądem Okręgowym w Krakowie, w sprawie z wniosku U.R. z udziałem B.K. o nakazanie zapłaty za niewykonanie orzeczenia w sprawie kontaktów z dzieckiem. Wnioskodawca 19 kwietnia 2023 r.

wniósł o nakazanie uczestniczce zapłaty na jego rzecz kwoty 37.000 euro za trzydzieści siedem naruszeń – w okresie od 10 września 2020 roku do 18 kwietnia 2023 r. – obowiązku wynikającego z wykonalnego postanowienia Hanzeatyckiego Wyższego Sądu Krajowego w Hamburgu z 18 kwietnia 2019 r., regulującego jego kontakty z małoletnim synem J.K. W postanowieniu wskazano, że za naruszenie zawartych w nim zobowiązań sąd może wymierzyć uczestniczce grzywnę każdorazowo do 25.000 euro.

2. Sąd Rejonowy dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie postanowieniem z 24 listopada 2023 r. nakazał uczestniczce zapłatę na rzecz wnioskodawcy kwoty 36.000 euro za niewykonywanie wymienionego postanowienia, w dniach szczegółowo wskazanych w orzeczeniu, w okresie od 1 września 2020 r. do 18 kwietnia 2023 r.

3. Zażalenie na wskazane wyżej postanowienie złożyła uczestniczka, domagając się zmiany zaskarżonego postanowienia poprzez oddalenie w całości wniosku wnioskodawcy. W uzasadnieniu zażalenia wskazano, że większość wskazanych przez wnioskodawcę we wniosku jego kontaktów z synem nie odbyła się z uwagi na to, że przypadały one w dni nauki szkolnej, a zatem nie mogło do nich dojść bez konfliktu z obowiązkiem szkolnym małoletniego, zaś kontakty w ferie i wakacje odbyły się.

4. Rozpoznając zażalenie Sąd Okręgowy wskazał na dodatkowe istotne dla sprawy okoliczności znane mu z urzędu. Mianowicie, w momencie przedstawienia zagadnienia prawnego kontakty wnioskodawcy z małoletnim reguluje postanowienie Sądu Rejonowego dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie z 7 czerwca 2023 r., w brzmieniu nadanym mu postanowieniem Sądu Okręgowego w Krakowie z 16 października 2023 r., a zatem orzeczenie Hanzeatyckiego Wyższego Sądu Krajowego w Hamburgu z 18 kwietnia 2019 r. już nie obowiązuje. Postanowienie to nie obowiązywało również w dniu wydania przez Sąd Rejonowy wyżej wymienionego nakazu zapłaty za jego niewykonywanie.

5. W przytoczonych okolicznościach Sąd Okręgowy rozpatrujący zażalenie uczestniczki powziął wątpliwość, czy w związku z utratą mocy obowiązującej orzeczenia regulującego kontakty z dzieckiem możliwe jest nakazanie na jego

podstawie zapłaty z tytułu jego niewykonywania, czy też należałoby uznać, że postępowanie w sprawie stało się bezprzedmiotowe i należałoby je umorzyć. W związku z tym Sąd Okręgowy uznał, że w sprawie istnieje przedstawione w sentencji postanowienia zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości i postanowił przedstawić je Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia w oparciu o art. 390 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

6. Przybliżając warianty rozstrzygnięcia powyższego problemu Sąd Okręgowy zaprezentował stanowiska doktryny w tej kwestii, stwierdzając, że literaturze reprezentowane jest zarówno stanowisko, według którego uchylenie lub zmiana orzeczenia w przedmiocie kontaktów albo zmiana ugody stanowi przyczyną umorzenia postępowania w sprawie nakazania zapłaty, jak i pogląd, iż w takiej sytuacji można wydać postanowienie nakazujące zapłatę, tym samym nie ma podstaw od umorzenia postępowania. Sąd Okręgowy, skłaniając się ku pierwszemu stanowisku, zwrócił wszakże uwagę, że w orzeczeniu o nakazaniu zapłaty w rozważanej sytuacji można dostrzegać nie tylko element sankcji za niewykonanie obowiązków ale także zadośćuczynienia dla osoby, której prawa ustalone w orzeczeniu sądu nie były przestrzegane. Dlatego też wyciągnięcie prawem przewidzianych konsekwencji wobec osoby, która nie przestrzegała wykonanego orzeczenia oraz zadośćuczynienie osobie, która w związku z tą sytuacją nie mogła korzystać ze swojego prawa do kontaktu z dzieckiem, można uznać za zgodne ze społecznym poczuciem sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

7. Zgodnie z art. 390 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., jeżeli przy rozpoznawaniu apelacji powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd może przedstawić je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odraczając rozpoznanie sprawy.

8. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, zgodnie z którym podjęcie uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne stanowi – ze względu na jej wiążący charakter (art. 390 § 2 k.p.c.) – wyjątek od zasady samodzielnego rozstrzygania sprawy przez sąd właściwy. Z tego względu wskazuje się na potrzebę ścisłej wykładni przesłanek stosowania art. 390 k.p.c. (zob. uzasadnienie uchwały

składu siedmiu sędziów SN z 30 marca 1999 r., III CZP 62/98, OSNC 1999, Nr 10, poz. 166 oraz postanowienia SN: z 19 listopada 2008 r., III CZP 21/08; z 29 października 2009 r., III CZP 79/09, i z 12 stycznia 2010 r., III CZP 106/09).

9. Wykładni przepisów prawnych leżących u podłoża wątpliwości ujętych w zagadnieniu prawnym i oceny jej znaczenia dla rozpoznawania środka odwoławczego, powinien dokonać w pierwszej kolejności sąd przedstawiający zagadnienie prawne. W przeciwnym razie, skutkiem rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego przez Sąd Najwyższy byłoby narzucenie sądowi drugiej instancji wykładni określonych przepisów, co do których sąd ten nie wyraził żadnego stanowiska, co prowadziłoby do nieuzasadnionego rozszerzenia wyłomu, jaką instytucja pytań prawnych czyni w odniesieniu do zasady podlegania sędziom tylko Konstytucji i ustawom. Instytucja zagadnień prawnych nie może być wykorzystywana do przerzucenia na Sąd Najwyższy decyzji jurysdykcyjnej obciążającej sąd orzekający. Warunki takie nie zostają spełnione, jeżeli przedstawione zagadnienie prawne w istocie nie odzwierciedla poważnych wątpliwości a jego rozstrzygnięcie ma jedynie legitymizować pogląd sądu drugiej instancji.

10. Przystępując do rozpoznania przedstawionego zagadnienia prawnego, Sąd Najwyższy jest zobowiązany w pierwszej kolejności zbadać, czy zostały spełnione formalnoprawne wymagania przedstawienia zagadnienia prawnego, a w konsekwencji, czy zaistniały przesłanki do podjęcia uchwały.

11. Zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c. sąd może przedstawić zagadnienie prawne Sądowi Najwyższemu „przy rozpoznawaniu apelacji”. W orzecznictwie przyjmuje się wszakże, że kompetencja do wystąpienia z pytaniem prawnym przysługuje sądowi rozpoznającemu środek zaskarżenia, do którego – co najmniej odpowiednio – stosuje się przepisy o apelacji, w tym – art. 390 k.p.c. (zob. postanowienia SN: z 7 listopada 2006 r., III CZP 77/06; z 5 czerwca 2009 r., I UZP 1/09; z 11 maja 2000 r., III ZP 10/00; z 24 stycznia 2023 r., III CZP 131/22).

12. Na gruncie art. 390 k.p.c. przesłanką przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego jest istnienie „poważnych wątpliwości” w danej kwestii. Według utrwalonego orzecznictwa przedmiotem pytania prawnego

może bowiem być jedynie poważna wątpliwość prawna (w sensie obiektywnym), tzn. taka, której rozstrzygnięcie napotyka na trudności wykraczające poza te, które towarzyszą wykładni prawa. Chodzi zatem o wątpliwości na tyle doniosłe, że podstaw do ich rozstrzygnięcia nie daje dotychczasowe orzecznictwo i doktryna. Jeśli w sprawie takie nie występują, to podjęcie stosownej uchwały przez Sąd Najwyższy nie jest dopuszczalne (zob. postanowienia SN: z 13 stycznia 2022 r., III CZP 29/22; z 16 maja 2008 r., III CZP 29/08; z 16 maja 2012 r., III CZP 19/12).

13. Podkreślenia wszakże wymaga, że przedmiotem zagadnienia prawnego może być jedynie taka poważna wątpliwość prawna, której wyjaśnienie w formie uchwały jest niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd drugiej instancji (zob. postanowienia SN: z 14 listopada 2006 r., III CZP 84/06; z 20 stycznia 2022 r., III CZP 15/22; z 9 grudnia 2021 r., III CZP 88/20; z 23 marca 2022 r., III CZP 20/22). Sąd ten powinien zatem wykazać, że powzięte przez niego wątpliwości pozostają w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem środka odwoławczego.

14. Postępowanie w niniejszej sprawie jest prowadzone na podstawie przepisów art. 598¹⁵ i nast. k.p.c. W polskim prawie procesowym postępowanie wykonawcze orzeczeń dotyczących kontaktów z dzieckiem ma zasadniczo dwuetapowy charakter. Pierwszy etap postępowania wykonawczego w prawie polskim obejmuje stwierdzenie faktu naruszenia zasad odbywania kontaktów z dzieckiem przez rodzica, pod którego pieczęć pozostaje dziecko bądź rodzica uprawnionego do kontaktu oraz określenie kwoty, jaką naruszający będzie musiał zapłacić w razie dalszych naruszeń zasad odbywania kontaktów (art. 598¹⁵ § 1 k.p.c.). Jeżeli do ponownych naruszeń dojdzie, wówczas uprawniony może złożyć wniosek o nakazanie zapłaty na jego rzecz określonej kwoty stosownie do liczby naruszeń (art. 598¹⁶ k.p.c.). Te dwa etapy przebiegają jednak częściowo odmiennie w przypadku, gdy zagrożenie zapłatą określonej kwoty nie wynika z postanowienia wydanego na podstawie art. 598¹⁵ k.p.c., lecz z klauzuli zagrażającej zapłatą, zamieszczonej bezpośrednio w orzeczeniu merytorycznym, regulującym zasady kontaktów rodzica z dzieckiem (art. 582¹ § 3 k.p.c.). Wówczas przyjmuje się, że umieszczenie takiej klauzuli jest równoważne z przeprowadzeniem pierwszego etapu postępowania w przedmiocie wykonania kontaktów, czyli z wydaniem postanowienia na podstawie art. 598¹⁵ k.p.c.

15. Zdaniem Sądu Najwyższego w stanie faktycznym sprawy nie zostały jednak spełnione wymogi w zakresie przedstawionego wyżej pierwszego etapu postępowania w sprawach dotyczących kontaktów z dzieckiem. Kryteriów określonych w tym zakresie przez prawo polskie nie spełnia postanowienie Hanzeatyckiego Wyższego Sądu Krajowego w Hamburgu z dnia 18 kwietnia 2019 r. Zawarta w nim klauzula w sprawie sankcji za nieprzestrzeganie postanowienia stanowi w istocie odzwierciedlenie niemieckich przepisów za nieprzestrzeganie postanowienia (§ 89 niemieckiej ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych). Przepisy te przewidują w takim wypadku karę grzywny, płatną na rzecz fiskusa, do wysokości 25.000 euro. Regulacja w tym zakresie nie jest zatem ekwiwalentna ze stosowną polską instytucją prawną (art. 582¹ i art. 598¹⁵ k.p.c.).

16. Tymczasem, wbrew założeniu przyjętemu przez Sąd Okręgowy, znajdującemu wyraz w sformułowanym zagadnieniu, bezpośrednią podstawą do wydania nakazu zapłaty jest wcześniejsze wydanie postanowienia o zagrożeniu nakazem zapłaty na rzecz drugiego z opiekunów bądź stosownej klauzuli w postanowieniu regulującym zasady kontaktów (art. 598¹⁵ i art. 582¹ k.p.c.), nie zaś samo postanowienie regulujące kontakty z dzieckiem. Postępowanie dotyczące nałożenia obowiązku zapłaty określonej sumy pieniężnej nie jest bowiem samodzielnym postępowaniem, ale drugim etapem postępowania wykonawczego. Sąd wydaje nakaz zapłaty, jeśli zachodzi sytuacja, w której uprzednio zostało wydane stosowne postanowienie w sprawie zagrożenia nakazem i spełnione zostały przesłanki merytoryczne z art. 598¹⁶ k.p.c. („nie wypełnia nadal swego obowiązku”). Jeśli zaś takie postanowienie nie zapadło bądź utraciło moc, wówczas sąd winien odmówić wydania nakazu zapłaty uznając wniosek za przedwczesny (lub spóźniony).

17. W świetle powyższego Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, iż zajęcie przez sąd stanowiska co do konsekwencji utraty mocy postanowienia o zasadach kontaktów z dzieckiem dla możliwości wydania nakazu zapłaty nie miałoby wpływu na rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie. Z tych względów Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały (art. 390 § 1 k.p.c.).

Krzysztof Grzesiowski Dariusz Pawłyszcz Agnieszka Jurkowska-Chocyk

(G.N.-J.)

[r.g.]